

פרק ראשון במסכת עבודה זרה עוסק בהתרחקות מעובדי עבודה זרה בימי חגם. לכן עוסקות המשניות בתיאור חגיגה של עובדי העבודה זרה. 'קלנדא' ו'סטרנורא' הם שני חגים המוזכרים במשנה כחגי עבודה זרה. הגמרא מסבירה שקלנדא חל שמונה ימים אחרי תקופת טבת, שיא החורף – היום הקצר ביותר. סטרנורא חל שמונה ימים לפני תקופת טבת. הגמרא מביאה ברייתא שמסבירה את מקור החגים הללו. כאשר אדם הראשון הרגיש בחורף הראשון שהימים מתקצרים והלילות מתארכים הוא חשש שמא זה העונש שלו, זו המיתה שנגזרה עליו, לחיות בעולם של לילה. מייד הוא התיישב בתענית ובתפילה שמונה ימים. אחר שמונה ימים הוא ראה שהימים שוב מתארכים על חשבון הלילות, הוא הבין שאין זה עונש אלא זה מנהגו של עולם. מיד הוא עשה שמונה ימי חג. "לשנה האחרת" (בשנה הבאה) עשה את שניהם, גם את ימי התענית וגם את ימי החג של שנה שעברה. ימים טובים, ימי חג. אדם הראשון התכוון בחגיו לשם שמים, להודות לה'. עובדי העבודה זרה שבאו אחריו עשו באותם הימים חגים לשם עבודה זרה. סיפור זה ותיאור החג של אדם הראשון דומה מכמה מוטיבים לתיאור (המופיע בגמרא במסכת שבת) על קביעת חג החנוכה.

בהמשך מביאה הגמרא ברייתא נוספת העוסקת בהתמודדות אדם הראשון עם החיים בעולם בלי לדעת את סדריו. אדם הראשון חטא כבר ביום הראשון לבריאתו. כשהגיע הלילה ונהיה חושך, הוא חשש שכיון שהוא חטא, העולם החשיך. מבחינתו החשכת העולם הייתה תחילת חזרת העולם לתהו ובהו. באותה לילה ישבו אדם וחווה ובכו כל הלילה. פתאום העולם התחיל להאיר, הגיע הבוקר, והשמש שוב זרחה. אדם הראשון הבין שהחושך הוא חלק מנהגת העולם, ובתודה על חזרת האור הקריב לה' פר לקורבן.

מאת:

חיים אלאשווילי

המדרש שלפנינו, המייצג מסורת חז"ל ענפה, ממקם את מועד בריאת האדם בא' בתשרי, ראש השנה העברי. מסורת זו נסמכת על הפירוש לפסוקים בבראשית ([פ"ב, ה-ז](#)), הקושרים בין מועד בריאת האדם לתחילת עונת הגשמים ([תלמוד בבלי, ראש השנה, יא, א](#)).

סיפור המדרש, התלוי במסורת זו, מנסה ללכוד את תחושותיו של אדם הראשון כשהוא מתבונן בעולם שסביבו בעונה זו של השנה. משחר בריאתו, בכל ערב הוא מלווה את שקיעת השמש במבט חרד. עם כל יום שעובר, הוא מבחין שהימים מתקצרים והולכים בהדרגה, ושעות החשכה נוגסות באטיות בשעות האור. זה מפגשו הראשון של האדם עם התופעה הזאת, והוא אינו יודע לפרש אותה. הוא חושש שקץ העולם מתקרב, והעולם חוזר לאטו אל התהוה ואל החשכה שקדמה לבריאה.

תקופה זו, שבה הימים מתקצרים והולכים, נמצאת בשיאה לקראת סוף חודש כסלו, בתום השליש הראשון של השנה. האדם המבועת מן ההשתלטות הסופית של החושך חש רגשות אשם. הוא מייחס לתופעה הטבעית משמעות מוסרית ותולה זאת בעונש על חטאו. הוא צם ומתפלל במשך שמונה ימים רצופים. עם תחילתו של חודש טבת, האדם מגלה ששעות האור שבות ומתארכות. את מקום הפחד מחליפה ההבנה שיש לעולם חוקיות קבועה המפעילה אותו, ושאינו זה ניסיון להעניש אותו, אלא חלק מן המחזוריות הטבעית של [עונות השנה](#).

התובנה שרכש מפיגה את פחדיו, אך יותר מכך, היא גורמת לו לחוש אסיר תודה. ההתגברות המחודשת של האור מעניקה לו מחדש את התחושה שהוא רצוי. בשנה הראשונה הוא חוגג את שמונת הימים העוקבים, ובשנים הבאות, הוא כבר חוגג את ימי חילוף העונות משני צדדיו.

ימים אלו מסמנים בעבורו את כל מה שמנחם ומרגיע בשגרה של חוקי הטבע.

כידוע, נוסף על המשמעות ההיסטורית שחגי המקרא נושאים, הם גם [מתואמים עם עונות השנה החקלאיות](#). החל בחג האביב, שנחוג בחודש ניסן בתחילתו של קציר השעורים, עבור בחג השבועות, שנחוג עם סיום קציר החטים, וכלה בחג הסוכות, שנחוג בחודש תשרי במועד האסיף, כשבסיומו, בשמיני עצרת, [מתחילה עונת הגשמים](#). המדרש שלפנינו, שבדרכו קושר את ראש השנה ובריאת האדם ליום השוויון הסתווי, קושר גם את מועד חג החנוכה, שבמשמעותו ההסטורית נושא זיקה לניצחון החשמונאים, אל [המחזוריות העונתית-חקלאית](#).

שמונת ימי חג האורים, שבהם מדליקים נרות בפתחי הבתים לאחר השקיעה, עם רדת החשכה, נחוגים בסוף כסלו ובתחילת טבת ומציינים את יום ההיפוך החורפי. ככל הנראה, הם משקפים במנהגייהם זיקה אל מסורת חג עתיקה המלווה את ימי השיא של החושך, ומסתיימים בניצחון האור.

בעקבות המפגש של חז"ל עם [התרבות הרומית](#), חז"ל ערים לעובדה שבמתכונתם המוכרת, יש בימי החג הקדומים האלה שלפני יום ההיפוך ולאחריו ממד אלילי המציין את המאבק בחושך. ואולם דרך הייחוס שלהם לאדם הראשון,

הם משנים את נקודת המבט ומעניקים לימי החג משמעות אחרת. דרך נקודת מבטו של אדם הראשון בראשית הבריאה, חילופי העונות הופכים לכלי להתבוננות מחודשת בעולם. הפחד מן החושך ומאיתני הטבע, הפועלים בשרירותיות, מתחלף בביטחון במנהגו של עולם וביציבות המחזורית שלו. בעולם מונותאיסטי, שבו אל אחד ['יצר אור ובורא חושך גם יחד'](#), אין אלו עוד ימי חג של כוחות טבע הנאבקים זה בזה, אלא ימי חג המשקפים את הסדר ההרמוני של הטבע. זה חגה של הבריאה.